

Anton Umek Okiški.

L.

»Národ ves čúti z menoj veliko tvojo izgubo,
Vé, kdo bil si mu tí, kaj si mu stvoril in dal:
Ti si bil mu vodník k prosveti in pravi svobodi,
Ljubil si ga od srcá, njemu se ves daroval;
Torej ohranil imé bo tvoje v blagem spominu,
Dokler jezik glasíl bo na Slovenskem se tvoj.«

V verni ljubezni je deloval Umek na slovstvenem polji tudi naslednje leto, poln nade o dobri prihodnosti svojega naroda. Po Večernicah družbe sv. Mohora l. 1871 pride v zvezku XXIV str. 87—99 na svetlo spis njegov: „Devica Orleanska“, kjer v tehtnem vvodu piše na pr.: „Junaštvo so od nekđaj jako cenili vsi narodje na zemlji, nekterim je bilo enacega pomena kakor krepost ali čednost, njemu so dajali najvišo slavo in poganje so celó bogovom prištevali svoje junake... Junaštva torej je treba, pa ne le vojaku v ognji, ampak tudi gospodinji v mirnej hiši in celó puščavniku, ločenemu od vsega posvetnega hruma. Pravo junaštvo pa bode slovelo na vse veke. Na zemlji res da marsikaj ostane zakrito... Človeštvo sicer zapisuje, kar se kaj bolj imenitnega godí po svetu, v veliko knjigo, praví se jej vesoljna zgodovina; veliko nahajaš v njej junaškega, pa še mnogo več nejunaškega. Toda koliko vtone v morji pozabljivosti, in kaj je vsa svetna zgodovina v knjigah proti temu, kar shranja večni mojster v bukvah svoje vsevednosti! Popolnoma zgodovine toraj se bomo učili še le na unem svetu, odkrila se nam bo v prečudnej neizmernej širjavi. Hvale vredno pa je, da si ljudje prizadevajo, od rodú do rodú v spominu ohranjati svoja dela, in Bog sam pomaga, da živé izgledi junaštva, kajti izgledov je treba, da te podpira njihova moč po kamnitej poti smertne dežele.

Najvišji izgled junaštva je Kristus sam. Ali koliko je preubogo človeško pero v stanu popisati o njem, ki ni le človek, marveč Božji sin. Molimo ga, njemu gre večna čast in slava. Pa hvalimo ga tudi za to, ker je od nekđaj pošiljal in še zmerom pošilja ljudém junaških močí. Videvši izgled lastnih bratov in sester misli človek: Ta in ta je junak, zakaj ne bi bil tudi jaz? Serčnost veljá! Tako se izpolnuje resnična beseda: Beseda miče, djanje vleče. Čim više junaštvo, tem večja moč, ki nas naganja k posnemanju. Tudi izgledi na obzorji človeške zgodovine so kakor najsvitlejše zvezde v temnej noči. Kogar hoče Bog že na tem svetu posebno slaviti, postavi ga na visok oder, da razsvetljuje drugim temne poti življenja, kakor solnce sterme tokave po zemlji. Take luči na obzorji človeške zgodovine nas mogočno povzdigajo k Najvišjemu, ker zgovorno pričajo, koliko tudi slaba umerljiva stvar premore

v službi vsemogočnega vladarja. Kakor pa pregovor pravi, da nihče ni prerok v lastnej deželi, tako se pogosto tudi godí, da najverliši ljudje ne dosejajo zaslužene časti in veljave o svojem času, pri svojih verstnikih. Zavidnost, krive misli in razne druge okolnosti teptajo v blato, kar bi se moralo lesketati v solnčnej bliščobi. Toda nenehoma čuje oko večne pravice, prej ali slej se gotovo odkrije pravi obraz vsaktere dogodbe in marsikaj, kar je preganjala nekdanjost, povzdiguje sedanost in bode slavila prihodnost. To med drugim posebno veljá o zgodovini device Orleanske itd.“ — Str. 107—122 pa se nahaja podučen spis: Pogled na skrivnosti v stvarstvu, kjer v pogovorih — Védiga pa Kopri-var — prosto razlaga Umek, iz česa je zemlja, iz česa so vse stvari in reči na njej. —

V Besedniku l. 1871 je dal natisniti najprej l. 3. 4 z znamenjem — m — sostavek: Sreča na zemlji nestanovitna, kjer po resnični dogodbi iz svojega življenja kaže, kar poterjuje tudi starodavni pregovor: Srečen je, kdor je zadovoljen. — Sprejel je bil vanj iz starejih rokopisov pesmico, češ, morda še nenatisnjena, ki pa je natisnjena bila že v Mladiki. Zato se znosi pisatelj nad vrednikom, Besednikom in vsim slovenskim narodom, kolikega milovanja je vreden, ker se more kaj takega pripetiti. Nato zaverne Umek tako neslano pa hudovoljno sumničenje ter očitaje vsemu narodu modro pa resno v l. 4: Slovenski narod pa Besednik, ter pravi naposled: „Stara resnica je že, da pisateljem in posebno pesnikom ni z rožicami pot postлана; ovir, težav in nasprotovanja imajo le v preobilni meri; ali kdor ima poklic in voljo, ne straši se ničesa, tudi ne prvakov (Mladike, Slov. Naroda itd.). — Zatorej kedar in kar pišete, pišite v pravi dotiki in obliki, pa ne delajte konj — iz mušic!“ — V l. 7 se nahaja še njegova pesmica poslovenjena „Pomlad“. L. 9 napoveduje, kedaj in kako se ima postaviti spominek ranjkemu Janežiču, in l. 12 popisuje, kako se je omenjena svečanost veršila, kar prinese l. 14 žalostnico:

„Tužni glas se razlega spet po dragi nam domovini, ki globoko pretresa srce vsakemu rodoljubu: Anton Umek, učitelj slovenščine na Celovski gimnaziji, 33 let star in vrednik „Besednika“, je umrl po dolgem boleovanji 15. t. m. v Trušnjah blizo Velikovca. Truplo ranjkega se je 16. t. m. pripeljalo na Celovsko pokopališče in se v pondelek zjutraj blizo Janežičevega groba slovesno shranilo v zemljo. Skazala mu je poslednjo čast vsa gimnazijalna mladina, skazali profesorji in mnogi drugi njegovi prijatelji. Naj v miru počiva!

Z njim je zgubil „Besednik“ svojega odgojitelja in vrednika, so zgubili učenci ljubeznjivega učitelja, Slovenci vrlega pesnika in sploh marljivega delavca na slovstvenem polju.

Anton Umek, ki se je za obema Antonoma — Janežičem in Tomšičem

— prezgodaj preselil v večnost, naj ž njima vred vsem Slovencem vedno ostane v hvaležnem spominu!“

Bolehav se je umaknil bil s svojo družinico iz mesta na deželo, v Trušnje (Mittertrixen) na grad, ki ga je v najemu imel sorodnik gospé njegove, in od ondod je 8. majnika 1871 dvema bratoma pisal zadnje pismo, v katerem pripoveduje, kako si je tedaj, ko je moral jést hoditi v kerčmo, pokvaril bil želodec, da se mu je potem uperla sploh jed in pijača, pa se ga lotila spet lakota, da je vsled tega oslabel, ter pravi naposled: „Moja hčerka je zdrava in se lepo redi; za njo in za mamko je tudi dobro, da smo na deželi. Ali najbolj važno je to za „papa“, ker če ne bo kmalo zdrav, bo to napačno.“ —

Besednik l. 15 ima žalostnico, ktero je po Prešernovi v spominj Matija Čopa koj „V spomin Antona Umeka“ zložil dijak gimnazije ljubljanske, žalibože prerano umerli blagi pesnik France Cimperman (r. 1852, u. 1873, gl. Slovenec 1874 št. 68). V istem listu Besednikovem se bere „Črtica o Antonu Umeku“, spisal Iv. Libijanski; v naslednjem 16. pa „Poziv“, ki so ga po želji od več strani razodetej podpisali „Celovski rodoljubi“ v nabiro doneskov, da se kakor A. Janežiču postavi tudi A. Umeku na njegovem grobu dostojen spominek. Poziv kaže, kako dobro so Umeka poznali in kolikanj so čislali izverstne njegove zasluge za povzdigo domačega slovstva in narodne omike. „Umeka je prešnil Janežičev blagodejni duh, pravijo ondi rodoljubi; stopivši v njegove stopinje je živel nam Slovencem. Duševno zmožen, kakor je bil, obdarjen, kakor jih je le malo, bi bil blagi pokojnik lahko povsod našel sijajno prihodnost; a njegovo srce je gorelo le za blagor uboge slovenske domovine; slovenskemu narodu je daroval vse odlične svoje zmožnosti, njemu je bilo posvečeno vse njegovo delovanje. Od prve mladosti do zadnjega trenutka je kakor pridna bučelica neprestano in neutrudljivo nabiral in nanašal, da bi slovenski narod preskrboval s krepko, zdravo dušno hrano, ki bistri um in blaži srce. Bi le mogli kdaj pozabiti Antona Umeka, pesnika tako prijetnega, pisatelja tako vzornega, domoljuba tako značajnega? itd.“ — Poziv ta Besednikov, kteremu na čelu je bil vrli Andréj Einspieler, našel je odziv Peričnikov (str. 144), in med darovatelji čitati so poleg načelnika na pr. prof. Robida, prof. dr. Stanonik, Anton baron Zois (20 gld.), Ludovik vitez Gutmansthal-Benvenuti (20 gld.), dr. Bleiweis, Fid. Terpinč itd. itd. — Ko sem z grajščakom Boštanjskim in Dvorskim bil nekdanj pri grajščaku F. Terpinču, in me je Gutmansthal ovadil, da porabim dokaj popirja, daroval mi ga je koj pisemnega mnogo, pisal je ranjki o neki priliki sam, in ko mu l. 1863 pošlje v spominj Abuna Solimana, daruje mu ga v hvalo spet, češ, naj napiše nanj veliko lepega, s pridjano 3. listopada na Fužinah lastnoročno spisano pesmico:

Mila tvoja struna
Razgrinja Večnemu Altar,
Poje čast Abuna,
Za vérne je prav rajski dar.

In — kakor da bi se velečastitemu gospodu bilo zdelo, da je povedal še premalo, spravi se stari Fidel še enkrat na Pegaza, ter zapoje:

Stvarnik in Umek.

Umek se pišeš,
Um velik teb' dam;
Umnost pa išeš
Z' umom si sam.

Nabiral je potem za spominek njegov Besednik l. 1872 in 1873 kedar v l. 6 pové odbor, da se postavi ima o godu njegovem in se je 28. julija res tudi slovesno blagoslovil. Na dokaj priprostem kamnitem spomeniku bere se ob treh straneh sledeče:

»Kraj, kjer mladost, veselje, mir ne mine;	Anton Umek	Kerščanskemu pesniku
Kjer več težav ni, solz, ne bolečine,	Okiški. Učitelj slovenščine na c.	in marljivemu pisatelju
Na uni strani groba se odkrije.«	k. Celovškeje gimnaziji. * 12. junija 1838. † 15. julija 1871.	v hvaležni spomin postavili rodoljubi.

Ker je pa iz skromne vsotice nabrane za spomenik nekaj bilo se prihranilo, darovali so po Einspielerjevem zgledu in nasvetu še nekteri čestitelji in prijatelji ranjkega A. Umeka v ta namen, da se je 100 glđ. poklonilo hčerki njegovi, kakor se je po lastni vstanovitvi storilo bilo že prej tudi sinku in hčerki Janežičevi, kar z vsestransko zahvalo naznanja odbor v l. št. Besednikovi l. 1874.

Prej omenjena, v l. 15. Besednikovem natisnjena žalostnica pa se glasi:

V SPOMIN ANTONA UMEKA.

28. julija 1871.

Blaga sijati pomlád nam komaj je vendar začela,
Padlo visoko drevó v cvetji je svojem na tlá.
Malo doživel si dnij, roják, pa doživel si mnogo,
Bridkih grenkostij dokáj, malo veselja si vžil.
Trudil si noč se in dan, ne zá-se, za národ slovenski,
Bilo najblažje srcé tebi za dragi je dom.
Vedno gojil si željó, da povzdignil svoj ród bi v resnici,
Ti si pokazal mu pot, ki ga do slave peljá.
Jasen ostal ti je duh, strašili te niso oblaci,
Ki zakrivajo up, plášil nij tebe vihar.
Ako izvrstnih kaj móž rodila nam Slava je mati,
Eden gotovo si ti biser v nje kroni svetál.

Z materjo meni rosi po tebi okó, ker globoko
 Ranjeno moje srcé čuti izgubo težkó.
 Komaj sem sládko te smél prijatelja svojega zvati,
 Ločiš od mene se vžé, krije prezgodnji te grob.
 Segla še nijsva v rokó si, ker nij pripustila osoda;
 Da bi tvoj videl obraz, želje izpolnil nij čas.
 O bridkostij bridkost, ko edinega loči od zveste
 Duše prijatelja grob, samemu smrt je živót.
 Z lučijo svéta bi ti mi bil svétel v temoti življenja,
 Ti bi dajal bil pogum, ko bi na poti slabél.
 Teža peroti duhá mi tare, da kvišku ne more
 Dvigniti se iz prahú, moja upada srčnóst.
 Ti bi s tolažbo sladkó, z mogočno in blago besedo
 V prsih mrjóci bil up v novo življenje budil,
 Solza moja na grob naj pade ti, blagi prijatelj,
 Tožbe utihne naj glas, srce pokojno naj bó.
 Národ ves čuti z menoj veliko tvojo izgubo,
 Vé, kdo bil si mu ti, kaj si mu stvoril in dal:
 Ti si bil mu vodnik k prosveti in pravi svobodi,
 Ljubil si ga od srcá, njemu se ves darovál;
 Torej ohranil imé bo tvoje v blagem spominu,
 Dókler jezik glasil bó na Slovenskem se tvoj.

France Cimperman.

Ukaz ministerstva za bogočastje in poduk dne 19. julija 1875, št. 2868,

*s katerim se določuje, kako se imajo opravljati šolska poslopja na javnih
 ljudskih šolah na Kranjskem in kako se ima skrbeti za zdravje
 po teh šolah.*

(Konec.)

Kako se ima stavba izpeljati, kako plačati stroške, kako iztirjati denar ali dajanje v blagu i. t. d., za to so merodajavne določbe komisijske obravnave, ki je postavno moč zadobila. Vsled najvišjega nadzorstva, ki pristoji okrajnemu šolskemu svetu vsled §. 23. imenovane šolske nadzorne postave pri šolskih stavbah, ima on na to gledati, da se šolske stavbe izpeljejo po odobrenem stavbnem črtežu dobro in stanovitno, da je podpisana oprava taka in tolika, kakor je v prevdarku naprej pisano, in da se to preskrbi o pravem času, in da se konečno po predpisu odobri (kolavdira).

Ravno tako je treba ravnati, kedar se šola prezida ali razširi.

Poklicani so tehnični organi političnih oblasti, da prevdarjajo stavbine prostore, kar se tiče stavbne tehnike, da izdelujejo obrise v legi kraja in za stavbe, da narejajo troškine prevdarke za šolska zidanja in šolsko opravo, izvzemši deželno glavno mesto, da nadčuvajo, ako je potreba, šolsko zidanje v stavbno-tehničnem oziru, in da konečno izdelovanje odobre.

Kedar se stavijo meščanske šole, tekó obravnave s srenjskim (občinskim) zastopom, ako nastopi §. 35. deželne postave dne 29. aprila 1872 šte. 21 in